KADRLARNI TAYYORLASH JARAYONIDA NETIKETNING O‘RNI

To‘rabayev Orif Abdumajid o‘g‘li
Guliston davlat universiteti doktaranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalarida kadrlar tayyorlash jarayonida netiketning o‘rni va ahamiyati ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim jarayoni tobora internet va axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga tayanib borayotganligi sababli, talabalarning onlayn muhitdagi xulq-atvori muhim omilga aylanmoqda. Netiket internet foydalanuvchilari uchun axloqiy me’yorlar tizimi sifatida ularning kommunikativ madaniyati, ijtimoiy mas’uliyati va professional kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar. Netiket, oliy ta’lim, raqamli madaniyat, internet etikasi, kommunikativ kompetensiya, axloqiy me’yorlar, ijtimoiy mas’uliyat, shaxsiy andoza, talabalar, onlayn muloqot, professional etika, raqamli savodxonlik, ta’lim sifati, pedagogika, AKT.

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari oliy ta’lim tizimini tubdan o‘zgartirmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi natijasida ta’lim jarayoni an’anaviy shakldan raqamli platformalarga ko‘chmoqda. Shu bois talabalar va o‘qituvchilarning internet muhitidagi muloqoti, axloqiy madaniyati va kommunikativ kompetensiyalari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu jarayonda netiket — internetdagi xulq-atvor me’yorlari tizimi — ta’lim sifatini oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘lmoqda[1].

Netiket tushunchasi dastlab internet hamjamiyatlarida muloqotni tartibga solish zaruratidan kelib chiqqan bo‘lsa-da, bugungi kunda u kengroq ijtimoiy va pedagogik mazmun kasb etmoqda. U foydalanuvchilarning o‘zaro hurmat, bag‘rikenglik va mas’uliyat tamoyillari asosida muloqot qilishini ta’minlaydi[2]. Ayniqsa, oliy ta’lim muassasalarida netiket talabalar uchun muhim kompetensiya sifatida qaralmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida raqamli ta’limni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Xususan, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasida raqamli savodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [3]. Bu esa netiketni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish zaruratini kuchaytiradi.

O‘zbek olimlari ham mazkur masalaga alohida e’tibor qaratib kelmoqda. Jumladan, N. Muslimov ta’lim jarayonida axborot madaniyatini shakllantirishni zamonaviy pedagogikaning asosiy vazifalaridan biri sifatida ta’kidlaydi[4]. Shuningdek, B. Xodjayev pedagogik jarayonda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda axloqiy me’yorlarning muhimligini qayd etadi [5].

---

[1] Michał Piotr Pręgowski. Rediscovering the netiquette: the role of propagated values and personal patterns in defining self-identity of the Internet user. Observatorio (OBS*) Journal, 8 (2009), 353-367

[2] Rheingold H. Smart Mobs. The power of the mobile many. https://hci.stanford.edu/courses/cs047n/readings/rheingold.pdf

[3] O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta’lim to‘g‘risida"gi O‘RQ-637-sonli Qonuni

[4] Н.Муслимов, М.Усмонбоева. Педагогик компетентлик ва креативлик асослари. 2015-yil, Toshkent ("Sano standart" nashriyoti). 120-B

[5] B. Xodjayev. Pedagogik tadqiqotlar metodologiyasi. toshkent “Iqtisodiyot dunyosi” 2018. 190-b.

Netiketning ilmiy asoslari axloq sotsiologiyasi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, u ijtimoiy qadriyatlar tizimiga tayanadi. Internet muhitida shakllangan bu qadriyatlar foydalanuvchining xulq-atvorini tartibga soladi va uning ijtimoiy rolini belgilaydi[1]. Shu nuqtai nazardan, netiket talabalarni nafaqat bilimli, balki mas’uliyatli va madaniyatli shaxs sifatida tarbiyalashda muhim vosita hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — oliy ta’lim muassasalarida kadrlar tayyorlash jarayonida netiketning o‘rnini ilmiy asosda tahlil qilish va uning ta’lim sifatiga ta’sirini yoritishdan iborat.

Asosiy qism 1. Netiketning nazariy asoslari. Netiket internet muhitidagi xulq-atvor qoidalari tizimi bo‘lib, u ijtimoiy me’yorlar va qadriyatlarga asoslanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, netiket qoidalari ko‘proq tavsiyaviy xarakterga ega bo‘lib, ular foydalanuvchilarni ijtimoiy jihatdan to‘g‘ri xulq-atvorga undaydi [2].

Netiketning asosiy komponentlari quyidagilardan iborat:

- ❖ hurmat va bag‘rikenglik
- ❖ aniqlik va mas’uliyat
- ❖ hamkorlik va ishonch
- ❖ axborot xavfsizligi

Bu komponentlar talabalarning shaxsiy va professional rivojlanishida muhim o‘rin tutadi.

2. Shaxsiy andoza va foydalanuvchi modeli. Netiketda “ideal foydalanuvchi” tushunchasi mavjud bo‘lib, u shaxsiy andoza orqali ifodalanadi. Ushbu modelga ko‘ra, foydalanuvchi ijtimoiy mas’uliyatli, hamkorlikka tayyor va bag‘rikeng bo‘lishi kerak [3].

Bundan tashqari, netiket salbiy andozalarni ham ko‘rsatadi. Masalan:

- ❖ bilim yetishmasligi
- ❖ xudbinlik

Bu modellarning tahlili talabalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

3. Oliy ta’limda netiket va kompetensiyalar. Oliy ta’limda netiket quyidagi kompetensiyalarni shakllantiradi:

- ❖ kommunikativ kompetensiya
- ❖ axloqiy madaniyat
- ❖ raqamli savodxonlik
- ❖ jamoaviy ishlash qobiliyati

O‘zbek pedagog olimi S. Nishonova ta’lim jarayonida shaxsning ijtimoiy faolligini oshirishda kommunikativ madaniyat muhim o‘rin tutishini ta’kidlaydi [4]. Netiket aynan shu madaniyatni rivojlantiradi.

4. Netiketning tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyati. Netiket talabalarni mas’uliyatli fuqaro sifatida shakllantiradi. U ijtimoiy munosabatlarni tartibga soladi va jamoaviy muhitni mustahkamlaydi. Internet umumiy boylik sifatida qaralib, undan foydalanishda ehtiyotkorlik talab etiladi.

Shuningdek, netiket professional etikani rivojlantiradi. Bu esa kelajak mutaxassislarining mehnat bozoridagi muvaffaqiyatini ta’minlaydi.

Xulosa. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, netiket zamonaviy oliy ta’lim tizimida muhim pedagogik va ijtimoiy omil hisoblanadi. Raqamli muhitda faoliyat yuritayotgan talabalar uchun axloqiy me’yorlar va kommunikativ madaniyat texnik bilimlar bilan bir qatorda muhim ahamiyatga ega.

---

[1] Maria Ossowska's "Moral Norms: A Tentative Systematization" (1980) https://www.google.com/search?q=Ossowska+M.+Moral+Norms.

[2] Shea, V. (1994). Netiquette. San Francisco, CA: Albion Books. Open Journal of Modern Linguistics, Vol.6 No.4, August 3, 2016

[3] Castells, M. (2001). The internet galaxy: Reflections on the internet, business and society. Oxford: Oxford University Press. Advances in Applied Sociology, Vol.4 No.1, January 10, 2014

[4] K. Hashimov, S. Nishonova. PEDAGOGIKA TARIXI.Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti Toshkent- 2005

Netiketning asosiy ustunligi uning moslashuvchanligi va ijtimoiy qadriyatlarga asoslanganligidadir. U talabalarni nafaqat bilimli, balki madaniyatli va mas’uliyatli shaxs sifatida shakllantiradi.

Oliy ta’lim muassasalarida netiketni joriy etish quyidagi natijalarga olib keladi, ta’lim sifati oshadi, kommunikativ muhit yaxshilanadi, talabalar, o‘rtasida hamkorlik kuchayadi, professional etika rivojlanadi.

Shuningdek, netiket talabalarni global axborot makonida faol va mas’uliyatli ishtirok etishga tayyorlaydi. Bu esa ularning raqobatbardoshligini oshiradi.

Netiketni oliy ta’lim tizimiga integratsiya qilish zamonaviy kadrlar tayyorlashning muhim yo‘nalishlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Michał Piotr Pręgowski. Rediscovering the netiquette: the role of propagated values and personal patterns in defining self-identity of the Internet user. Observatorio (OBS*) Journal, 8 (2009), 353-367

2. Rheingold H. Smart Mobs. The power of the mobile many. https://hci.stanford.edu/courses/cs047n/readings/rheingold.pdf

3. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta’lim to‘g‘risida"gi O‘RQ-637-sonli Qonuni

4. Н.Муслимов, М.Усмонбоева. Педагогик компетентлик ва креативлик асослари. 2015-yil, Toshkent ("Sano standart" nashriyoti). 120-B

5. B. Xodjayev. Pedagogik tadqiqotlar metodologiyasi. toshkent “Iqtisodiyot dunyosi” 2018. 190-b.

6. Maria Ossowska’s "Moral Norms: A Tentative Systematization" (1980) https://www.google.com/search?q=Ossowska+M.+Moral+Norms.

7. Shea, V. (1994). Netiquette. San Francisco, CA: Albion Books. Open Journal of Modern Linguistics, Vol.6 No.4, August 3, 2016

8. Castells, M. (2001). The internet galaxy: Reflections on the internet, business and society. Oxford: Oxford University Press. Advances in Applied Sociology, Vol.4 No.1, January 10, 2014

9. K. Hashimov, S. Nishonova. PEDAGOGIKA TARIXI.Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti Toshkent- 2005